

Kiről és mikor nevezték el városunkat Szentendrének ?

Elsősorban minket, szentendreieket, érdekel a fenti kérdés tisztázása, de idegen- forgalmi szempontból is szükség van erre. Hiszen a városnéző idegenek is érdeklődnek olykor városunk nevének eredete iránt. Sajnos, a város történetét ismertető írásművek vagy nem foglalkoznak behatóbban a fölvetett kérdés tisztázásával, vagy pedig megtévesztenek fejtegetéseikkel és megállapításaikkal, amelyek nem bizonyíthatók hiteles oklevéltári adatokkal.

Szofrics Pál, a szentendrei származású, szerb történetíró foglalkozott először részletesebben a Szentendre helységnév kérdésével. A Monumentumok Szentendre múltjából és jelenéből című művében több verziót említ városunk nevének eredetére vonatkozólag. — Az egyik magyarázat szerint „a kereszténységgel egy új tényező jelenik meg Pannónia földjén, s ennek a tényezőnek köszönheti Szentendre is nevét”. — Ugyanis egy pannóniai legenda szerint „a pannon püspöknek Szent Andronikust szentelték fel”, akit később a nép Szent Andreanusnak nevezett. (Pál apostol említést tesz az első században élt Andronikusról, mint fogolytársáról. Római levél, 16. r.).

Szofrics fentebb említett .könyvében más magyarázattal is találkozunk. Megemlíti, hogy I. Endre, Árpád-házi királyunk, amikor hazatért oroszföldi .száműzetéséből, 1056 körül Visegrádon, bazili- ta kolostort alapított görög szertartású szerzetesekkel, András apostolnak, Oroszország védőszentjének tiszteletére, mivel felesége, Anasztázia, a kijevi fejedelem leánya, orosz nő volt. — Szofrics ehhez azt is hozzáfűzi: „nem lehetetlen az sem, hogy a visegrádi kolostornak városunk környékén filiája létesült (Kloster Sanct Andreas), s az itt keletkezett község hálából felvette ennek a kolostornak nevét, annál inkább, mivel az a királyi alapító neve is, és mivel Szent András apostolt a keleti népek a keresztény egyház alapítójának tekintik. Végül, ezzel a névvel egyesíthető volt Szent Andronikus neve is, akit később a népnyelv Szent Andreanusnak hívott”.

Elismerés illeti Szofricsot azért, hogy szülővárosának múltjából sok nevezetes mozzanatot örökített meg művében. Azonban megvallja, hogy a rendelkezésre álló forrás művek mellett „még szájhagyományok is használtattak fel, ahol ez szükséges volt”, ilyen szájhagyomány volt Andronikus (Szent Andreia- nus) pannóniai püspöksége is. — Ezt maga Szofrics is csak legendának tartja. „Pannónia területén az első két században a kereszténységnek még a leggyengébb lüktetését sem tudjuk megállapítani” — írja dr. Nagy Tibor, a római kor kiváló történésze A pannóniai kereszténység története című könyvében. (22. 1). —

Nyilvánvaló tehát, hogy Szentendre nem Andronixus- nak köszönheti nevét. — De azt is csak szájhagyománynak tekinthetjük, hogy I. Endre uralkodásának idejében városunk területén vagy környékén olyan kolostor létesült volna, amely a visegrádi Szent András (Szent Endre) kolostor

hatáskörébe tartozó filia lett volna, és a kolostor körül keletkezett község felvette a kolostor nevét. — Semmiféle régi oklevélben nem találhatunk erre bizonyító adatot, de arra sem, hogy I. Endre lett volna Szentendre névadója.

Városunkban többen ismerik Apolczer Júlia Szentendre település-földrajza című doktori értekezését (1938), amely megvan a szentendrei járási könyvtárban és mások birtokában is. — Apolczer az adatokat Szofrics művéből meríti és szerinte is a „Kloster Sanct Andreas”-ról nevezték el városunkat Szentendrének. (A kolostor kérdésével külön cikkben foglalkozunk majd részletesen.)

A Szentendre helységnév tisztázásánál a legendák, száj- hagyományok, mende-mon- dák mellőzésével a hiteles levéltári okiratok adataira kell figyelmünket fordítani. — Városunk középkori múltjából azonban kevés ilyen oklevéltári adat maradt fenn. Egyik fontos adat 1146-ból származik, amikor

II. Géza király megerősíti Fulco nevű telepesnek a pannonhalmi apátság részére tett hagyatékát. Az oklevelet a veszprémi püspöknek Szentendrén, a Duna mellett levő udvarházában állították ki — „in Curia epis II. copali S. Andreae secus Da- nubium”.

(Szentpétery Imre: Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. Bp. 1930. 73. sz. — Bártfai Szabó László: Pest megye okleveles emlékei. 1938. 3. 1.)

Ennek tanúbizonysága szerint Szentendre a veszprémi püspök Duna melletti birtokának központja lehetett. Ezt a birtokot a veszprémi püspök már 1002- ben kapta, amint ezt egy hiteles okirat bizonyítja. (Hazai okmánytár VI. kötet x. — Szentpétery i. m. 73. sz.) — A veszprémi püspökséghez tartozó településnek említi egy okirat 1196-ban is. (Fejér György: Codex Diplomaticus Hungariáé. II. 302. 1.)

Szentendre a veszprémi püspökség birtoka volt 1318- ig, amikor István püspök cserébe adja I. Károly királynak Zala megyei birtokáért. (B. Szabó i. m. 33. 1. — Borovszky S. Pest megye monográfiája. — Pest megye műemlékei. I—II. k.)

A rendelkezésünkre álló kevés emlékből is kitűnik, hogy Szentendre volt a helység neve ennek a településnek már az Árpád-házi királyok idejében, a XI. vagy XII. században 1002—1146. között. A veszprémi püspökségnek is része lehetett a névadásban, hiszen több, mint 300 évig birtokába tartozott ez a helység, amely már 1226- ban főesperesi központ volt Pilis vármegyében. (Jankovics Miklós: Buda környéki plébániák középkori kialakulása. Bp. Régiségei XIX. 58—59 1. Horler—Kuthy: Szentendre 19. 1.)

Az a Szent Endre, akiről városunkat elnevezték, nem lehetett más, mint András apostol. Az Endre név már az Árpád-korban elterjedt változata volt az András névnek. (Révay: Lexikon.)

Szentendre, mint Árpádkori magyar település az egykori *Ulcisia castra* területén kilenc évszázados, viharos történelmi múltra tekinthet t vissza és megtartva ősrégi nevét, most erőteljes lendülettel halad előre a fejlődés útján.

Kiról és mikor nevezték el városunkat Szentendrének ?

2018. november 05. hétfő, 22:51

PMH, 1966. szeptember 10 és 14-i szám

Vajda István